

RECULL DE JURISPRUDÈNCIA DEL TRIBUNAL DE JUSTÍCIA DE LA UNIÓ EUROPEA

Adrian Di Pizzo Chiacchio
Investigador i docent predoctoral
Càtedra Jean Monnet de Dret Privat Europeu
Facultat de Dret. Universitat de Barcelona

Aquest recull presenta les sentències dictades pel Tribunal de Justícia de la Unió Europea des de l'1 d'octubre de 2017 fins al 31 de juny de 2018 que, en matèria civil, hem considerat més adients per a tractar aquí. Les sentències s'hi relacionen per ordre temàtic i en l'anàlisi se n'ofereix un breu resum a partir de la casuística en què es fonamenta la petició prejudicial, la normativa que el tribunal ha d'interpretar i la decisió que finalment adopta.

1. PART GENERAL. DRETS DE LA PERSONALITAT. DRET A LA PROTECCIÓ DE LES DADES PERSONALS

SENTÈNCIA DEL TRIBUNAL DE JUSTÍCIA DE LA UNIÓ EUROPEA
(STJUE) (SALA SEGONA) DE 20 DE DESEMBRE DE 2017, SOBRE
LA CONSIDERACIÓ DE DADES PERSONALS DE LES RESPOSTES
PER ESCRIT QUE PROPORCIONA L'ASPIRANT EN UN EXAMEN
PROFESSIONAL I LES ANOTACIONS QUE HI FA CONSTAR
L'EXAMINADOR¹

En l'àmbit d'un examen que habilita l'examinand per a exercir una professió, les respostes de l'aspirant i les anotacions posteriors de l'examinador han de considerar-se dades personals en el sentit de l'article 2a de la Directiva relativa a la protecció

1. STJUE (Sala Segona) de 20 de desembre de 2017, assumpte C-434/16, Peter Nowak contra Data Protection Commissioner.

de dades personals² —que recentment ha estat substituïda pel Reglament general de protecció de dades.³

En aquesta línia, a fi que determinades dades puguin considerar-se dades personals, no només han de permetre identificar una persona, sinó que singularment han de referir-s'hi. Així, un aspirant a un examen professional és una persona física que pot ésser fàcilment identificada (és evident que el nom, entre altres dades, identifica l'examinand) (paràgraf [§] 29 RGDP), amb independència que l'examinador en concret pugui identificar-la o no en el moment de corregir l'examen (§ 30-31).

Tanmateix, s'ha de determinar si les respostes de l'aspirant i les eventuais anotacions de l'examinador són dades que es refereixen a la persona de l'examinand (§ 32). A aquest efecte, el precepte esmentat preveu que el concepte de *dada personal* inclou «tota» la informació referida a una persona (objectiva o subjectiva), sense discriminar-ne cap (concepte ampli), i que la informació s'ha de relacionar amb una persona física identificada o identificable (§ 34-35).

STJUE (SALA GRAN) DE 5 DE JUNY DE 2018, SOBRE EL CONCEPTE DE *RESPONSABLE DEL TRACTAMENT DE DADES PERSONALS* I LA SEVA APLICACIÓ AL GESTOR D'UNA PÀGINA DE FANS ALLOTJADA A FACEBOOK⁴

En el context d'un litigi entre l'autoritat regional alemanya de protecció de dades de Schleswig-Holstein (Unabhängige Landeszentrum für Datenschutz, ULD)⁵ i una societat de dret privat especialitzada en l'àmbit de l'educació (Wirtschaftsakademie),

2. Directiva 95/46/CE del Parlament Europeu i del Consell, de 24 d'octubre de 1995, relativa a la protecció de les persones físiques pel que fa al tractament de dades personals i a la lliure circulació d'aquestes dades (DOCE L 281, de 23 de novembre de 1995). L'art. 2a de la Directiva defineix les dades personals com «tota informació sobre una persona física identificada o identificable ("l'interessat")» i estableix que és persona identificable «tota persona la identitat de la qual es pugui determinar, directament o indirectament, en particular mitjançant un número d'identificació o un o diversos elements específics, característics de la seva identitat física, fisiològica, psíquica, econòmica, cultural o social».

3. Reglament (UE) 2016/679 del Parlament Europeu i del Consell, de 27 d'abril de 2016, relatiu a la protecció de les persones físiques pel que fa al tractament de dades personals i a la lliure circulació d'aquestes dades i pel qual es deroga la Directiva 95/46/CE (DOUE L 119, de 4 de maig de 2016) (RGPD).

4. STJUE (Sala Gran) de 5 de juny de 2018, assumpte C-2016/16, Unabhängiges Landeszentrum für Datenschutz Schleswig-Holstein contra Wirtschaftsakademie Schleswig-Holstein GmbH.

5. L'ULD és l'autoritat de control que, d'acord amb l'article 28 de l'antiga Directiva 95/46/CE, ha de controlar al *land* de Schleswig-Holstein l'aplicació de la norma interna que va transposar la Directiva a la República Federal d'Alemanya. La norma interna encarregada de la transposició esmentada va ser la *Bundesdaten-schutzgesetz* (Llei federal sobre protecció de dades), que va incorporar la definició d'*autoritat de control* en l'article 3.7: «[S]'entendrà per entitat responsable tota persona o entitat que reculli, tracti o utilitzi dades personals per compte propi o mitjançant un encarregat del tractament».

el tribunal remitent⁶ formula una qüestió prejudicial a fi d'interpretar el concepte de *responsable del tractament de dades personals* d'acord amb la Directiva 95/46 i determinar l'aplicabilitat al cas dels poders sancionadors de l'autoritat de control. El litigi principal va iniciar-se després que l'ULD emetés una ordre a fi que la Wirtschafts-akademie, com a responsable del tractament, desactivés la seva pàgina de fans allotjada al lloc web de la xarxa social Facebook, atès que ni l'entitat formativa ni la xarxa social informaven els usuaris de l'existència de *cookies* que recaptaven les seves dades personals.⁷ La Wirtschaftsakademie va qüestionar la legalitat del requeriment.⁸

En aquesta línia, a l'efecte de garantir la protecció eficaç i completa de les persones interessades, l'article 2d de la Directiva 95/46 defineix el concepte de *responsable del tractament de dades personals* de manera àmplia i amb un abast extensiu, ja que hi inclou «tota persona física o jurídica, autoritat pública, servei o qualsevol altre organisme que tot sol o conjuntament amb d'altres determini la finalitat i els mitjans del tractament de dades personals». Considerant tant el criteri subjectiu com el criteri objectiu que estableix el precepte, és evident que la societat matriu de la xarxa social (Facebook Inc.) i la seva filial principal a la Unió Europea (Facebook Ireland) determinen els fins i els mitjans del tractament de les dades personals dels usuaris de Facebook i de les persones que visiten la xarxa. Per tant, aquests dos actors són responsables del tractament, d'acord amb l'article 2d de la Directiva 95/46.

Ara bé, el nucli de la decisió determina igualment que la Wirtschaftsakademie és responsable, de manera conjunta amb Facebook Inc. i Facebook Ireland, del tractament de les dades personals dels visitants de la pàgina de fans allotjada a la xarxa social. Això és així perquè l'entitat educativa, com a administradora de la pàgina en

6. L'òrgan remitent és el Bundesverwaltungsgericht (tribunal suprem pel que fa a la jurisdicció contenciosa administrativa), que va suspendre el procediment i va plantejar la petició de decisió prejudicial, incloent-hi fins a sis qüestions interpretatives.

7. A fi de comprendre la quantitat i la qualitat de les dades que s'hi recullen i de quina manera, cal atendre l'encertada explicació de la Sala (§ 15): «[...] les pàgines de fans són comptes d'usuari que poden ser configurats a Facebook per particulars o empreses. A aquest efecte, el creador de la pàgina de fans, un cop s'ha registrat a Facebook, pot emprar la plataforma per a presentar-se tant als usuaris com a les persones que visiten la pàgina, i per a difondre tot tipus de comunicacions en el mercat dels mitjans i de l'opinió. Els administradors de les pàgines de fans poden obtenir estadístiques anònimes sobre els visitants mitjançant una eina anomenada Facebook Insight [...]. Aquestes dades són recollides per fitxers testimoni (*cookies*), cadascun dels quals conté un codi d'usuari únic, actius durant dos anys i emmagatzemats per Facebook al disc dur de l'ordinador [...]. El codi d'usuari, que pot vincular-se a les dades de connexió dels usuaris registrats a Facebook, es recull i es tracta en el moment en què s'obren les pàgines de fans [...].»

8. La Wirtschaftsakademie va interposar, en primer lloc, una reclamació davant de l'ULD contra la resolució per la qual s'adoptava el requeriment i, en segon lloc, un recurs davant del Verwaltungsgericht (tribunal contenciós administratiu) contra la resolució desestimària de la reclamació. El fonament que l'entitat educativa hi va emprar rebutjava la pròpia condició de responsable, ja que rebia les dades de forma anonimitzada, i l'atribuïa exclusivament a Facebook, que és l'entitat que decideix els mitjans i la finalitat del tractament de les dades mitjançant Facebook Insight.

qüestió, participa en la determinació dels mitjans i els fins del tractament esmentat, en particular mitjançant la configuració de l'audiència destinatària i dels objectius de gestió o promoció de les seves activitats (§ 39). Aquesta responsabilitat conjunta garanteix de manera més àmplia i completa els drets de les persones interessades (§ 42), però no significa necessàriament que hagi de ser proporcional entre els diferents agents responsables (§ 43).

Tanmateix, quant a la competència de l'autoritat alemanya de protecció de dades per a aplicar el dret alemany a aquell tractament, resulta evident que si ha de garantir el compliment de la normativa de protecció de dades al territori alemany aplicant aquell dret, d'acord amb l'article 4.1a de la Directiva 95/46⁹ també ha de poder aplicar-lo al tractament controvertit, en virtut de l'article 28.1 de la Directiva (§ 61). En aquesta línia, com que Facebook Germany constitueix un establiment estable de la societat matriu a Alemanya (exerceix activitats de manera real i efectiva al territori d'aquell estat membre) en el sentit de l'article 4.1a de la Directiva (§ 55), aquesta circumstància també permet a l'autoritat de control exercir contra Facebook Germany —no només, per tant, contra la *Wirtschaftsakademie*— tots els poders que li confereix l'esmentat article 28 de la Directiva (§ 62 i 64).

Finalment, l'exercici d'aquests poders ha de permetre a l'autoritat de control respectiva (en aquest cas, l'alemanya) apreciar de manera autònoma la legalitat del tractament de dades per part del responsable quan tingui el seu domicili en un tercer estat membre, i hi pot exercir els poders d'intervenció sense haver d'instar prèviament la intervenció de l'autoritat de control d'aquest altre estat membre (§ 74).

9. Recordem que l'article 4.1a de la Directiva 95/46/CE preveu que «[e]ls estats membres aplicaran les disposicions nacionals que hagin aprovat per a aplicar la Directiva [95/46] a tots els tractaments de dades personals quan el tractament sigui efectuat en el marc de les activitats d'un establiment del responsable del tractament al territori de l'estat membre. Quan el mateix responsable del tractament estigui establert al territori de més d'un estat membre, hi haurà d'adoptar les mesures necessàries per a garantir que cadascun d'aquests establiments compleix les obligacions previstes pel dret nacional aplicable».

2. DRET D'OBLIGACIONS I CONTRACTES. DRET DE CONSUM. CONTRACTE DE TRANSPORT

2.1. CONTRACTE DE TRANSPORT TERRESTRE

STJUE (SALA GRAN) DE 20 DE DESEMBRE DE 2017, SOBRE L'EXCLUSIÓ DE L'ACTIVITAT D'UBER SYSTEMS DEL CONCEPTE DE *SERVEI DE LA SOCIETAT DE LA INFORMACIÓ* I LA QUALIFICACIÓ COM A CONTRACTE DE TRANSPORT (I)¹⁰

En el si del model d'economia col·laborativa actual, l'empresa Uber Systems Spain (Uber) ofereix un servei d'intermediació digital que consisteix a posar en contacte un conductor no professional (que fa ús del seu propi vehicle) amb una persona que desitja desplaçar-se en un transport urbà, de manera individual, a canvi d'una remuneració. Uber proporciona aquest servei d'intermediació per mitjà d'una aplicació per a dispositius intel·ligents que facilita al mercat¹¹ i que permet la configuració d'una relació triangular entre l'intermediari (Uber), el proveïdor del servei (conductor) i l'usuari del servei (l'internauta). Tot i això, a través d'aquesta intermediació, Uber no només limita la seva activitat a posar en contacte les parts (el conductor i l'usuari), sinó que crea una oferta de servei de transport urbà que facilita i organitza per mitjà de l'aplicació digital.

En aquest escenari i com a conseqüència d'una demanda per competència deslleial, el jutgador remitent¹² entén amb fonament que una activitat d'intermediació com l'esmentada pot encabir-se en dos àmbits ben diferents en funció de la qualificació que rebi: com a servei de la societat de la informació (SSI) o com a servei de transport, d'acord amb la Directiva 2000/31/CE, de comerç electrònic,¹³ o la Directiva 2006/123/CE,¹⁴ de serveis, respectivament. Ara bé, la Sala valora que el servei de transport és l'element principal de l'activitat d'intermediació i aplica la seva juris-

10. STJUE (Sala Gran) de 29 de desembre de 2017, assumpte C-435/15, Asociación Profesional Élite Taxi contra Uber Systems Spain SL.

11. L'aplicació d'Uber està disponible a les plataformes digitals d'accés i gaudi d'aplicacions intel·ligents, com ara Google Play (plataforma per als dispositius amb sistemes operatius Android) i App Store (plataforma per als dispositius amb sistemes operatius d'Apple).

12. El litigi principal té lloc davant del Jutjat Mercantil Número 3 de Barcelona —òrgan remitent— com a conseqüència de la demanda interposada per l'Asociación Profesional Élite Taxi contra Uber Systems Spain SL per vulnerar amb la seva activitat la normativa sobre competència deslleial.

13. Directiva 2000/31/CE del Parlament Europeu i del Consell, de 8 de juny de 2000, relativa a determinats aspectes jurídics dels serveis de la societat de la informació, en particular el comerç electrònic en el mercat interior (DOCE L 178, de 17 de juliol de 2000, p. 1-16).

14. Directiva 2006/123/CE del Parlament Europeu i del Consell, de 12 de desembre de 2006, relativa als serveis en el mercat interior (DOUE L 376, de 27 de desembre de 2006, p. 36-68).

prudència sobre l'abast del servei de transport: l'activitat no només inclou el transport material, sinó que arrossega «qualsevol servei lligat de forma inherent a un desplaçament de persones o mercaderies d'un lloc a un altre amb un mitjà de transport» (§ 41). La conseqüència lògica d'aquesta posició impedeix qualificar l'activitat d'Uber com a SSI; per això ha d'interpretar-se que l'activitat desenvolupada està «indissociablement vinculada» a un contracte de transport terrestre (§ 48).

Aquesta interpretació té inicialment dos efectes. D'una banda, la base jurídica de l'activitat d'intermediació que ofereix Uber rau en l'article 58.1 del Tractat de Funcionament de la Unió Europea (TFUE),¹⁵ que estableix que els serveis de transport han de regular-se per la normativa corresponent.¹⁶ D'altra banda, aquest fet implica que l'activitat d'intermediació esmentada resta exclosa de l'aplicació de les normes següents: l'article 56.I TFUE, que preveu el principi d'interdicció de qualsevol restricció a la lliure prestació de serveis dins de la Unió Europea;¹⁷ l'article 1.2 de la Directiva 98/34/CE¹⁸ en relació amb l'article 2a de la Directiva 2000/31/CE, que defineixen conjuntament el concepte de *servei de la societat de la informació*,¹⁹ i l'arti-

15. Tractat de Funcionament de la Unió Europea, versió consolidada (DOUE C 326, de 26 d'octubre de 2012, p. 47-390).

16. Així, l'article 58.1 d'aquest instrument estableix que «[l]a lliure prestació de serveis, en matèria de transports, es regirà per les disposicions del títol relatiu als transports», previsió que remet al títol VI de l'instrument, que té una rúbrica homònima.

17. Efectivament, l'article 56.I disposa que «[...] quedaran prohibides les restriccions a la lliure prestació de serveis dins de la Unió per als nacionals dels estats membres establerts en un estat membre que no sigui aquell del destinatari de la prestació».

18. Directiva 98/34/CE del Parlament Europeu i del Consell, de 22 de juny de 1998, per la qual s'estableix un procediment d'informació en matèria de les normes i reglamentacions tècniques (DOCE L 204, de 21 de juliol de 1998, p. 37-48). Aquesta Directiva va ser derogada el 7 d'octubre de 2015 per l'article 10 de la Directiva (UE) 2015/1535 del Parlament Europeu i del Consell, de 9 de setembre de 2015, per la qual s'estableix un procediment d'informació en matèria de reglamentacions tècniques i de regles relatives als serveis de la societat de la informació (DOUE L 241, de 17 de setembre de 2015, p. 1-15). Tal com expressa el considerant 1, aquesta Directiva «codifica» la Directiva 98/34/CE per tal d'assolir una millor claredat i racionalitat en la matèria després de les diverses modificacions que ha experimentat. Tot i això, la Directiva 98/34/CE s'aplica *ratione temporis* al litigi.

19. Recordem que, abans de l'aprovació de la Directiva 2015/1535, el concepte de *servei de la societat de la informació* havia de configurar-se a partir de la interpretació conjunta de l'article 2a de la Directiva 2000/31/CE i de l'article 1.2 de la Directiva 98/34/CE (en la versió consolidada, després de ser modificada per la Directiva 98/48/CE del Parlament i del Consell, de 20 de juliol de 1998 [DOCE L 217, de 5 d'agost de 1998, p. 18-26]). L'esmentat article 1.2 definia el *servei* com «tot servei de la societat de la informació, és a dir, tot servei prestat normalment a canvi d'una remuneració, a distància, per via electrònica i a petició individual d'un destinatari de serveis». Cal tenir en compte, però, que la remissió que preveu l'article 2a de la Directiva 2000/31/CE a l'article 1.2 de la Directiva 98/34/CE ha d'entendre's actualment feta a l'article 1.1b de la Directiva 2015/1535/CE, que defineix el concepte de *servei* sense introduir-hi modificacions essencials en allò que preveia l'article 1.2 esmentat. D'altra banda, la dicció amb què s'expressa l'annex a de la Llei 34/2002, d'11 de juliol, de serveis de la societat de la informació i de comerç electrònic (*Boletín Oficial del Estado*, núm. 166, de 12 de juliol de 2002, p. 25388-25403), que va transposar la Directiva 2000/31

cle 2.2d de la Directiva 2006/123/CE, que disposa la llibertat d'establiment dels prestadors de serveis dins del mercat interior i que precisament exclou les activitats de transport de l'àmbit d'aplicació material de la Directiva.²⁰

STJUE (SALA GRAN) DE 10 D'ABRIL DE 2018, SOBRE L'EXCLUSIÓ DE L'ACTIVITAT D'UBER SYSTEMS DEL CONCEPTE DE SERVEI DE LA SOCIETAT DE LA INFORMACIÓ I LA QUALIFICACIÓ COM A CONTRACTE DE TRANSPORT (II)²¹

En la mateixa línia que en el procediment prejudicial anterior, l'òrgan jurisdiccional remitent²² qüestiona si l'activitat d'Uber France (filial d'Uber a França) ha d'incloure's o no dins del concepte de *servei de la societat de la informació* —de manera idèntica al cas anterior—. En aquest cas, però, el litigi es relaciona amb la *Loi 2014-1104 du 1er octobre 2014 relative aux taxis et aux voitures de transport avec chauffeur*,²³ que va introduir en el Codi de transports francès l'article L3124-13, que tipifica com a delicte l'organització d'un sistema de connexió de clients i persones que desenvolupin serveis de transport per carretera a títol oneros amb vehicles de menys de deu places —sense cap habilitació legal a aquest efecte—, en relació amb l'article 131-39 del Codi penal francès.²⁴

Un cop Uber France havia estat enjudiciada per la comissió d'aquell i d'uns altres dos delictes,²⁵ el Tribunal de Grande Instance de París va dictaminar la necessitat d'esclarir si aquella norma s'havia d'entendre com una *reglamentació tècnica nova*, consideració per la qual havia de ser notificada prèviament a la Comissió Europa en

a l'ordenament jurídic espanyol, és gairebé idèntica: el defineix com «tot servei prestat normalment a títol oneros, a distància, per via electrònica i a petició individual del destinatari».

20. El precepte disposa: «La present Directiva no s'aplicarà als serveis següents: [...] d) els serveis en l'àmbit del transport, inclosos els serveis portuaris, que s'encabeixen dins de l'àmbit d'aplicació del títol v del Tractat» (vegeu el Tractat Constitutiu de la Comunitat Europea [TCE], versió consolidada [DOCE C 325, de 24 de desembre de 2002, p. 33-184]).

21. STJUE (Sala Gran) de 10 d'abril de 2018, assumpte C-320/16, Uber France SAS contra Nabil Bensalem.

22. En aquest cas, és el Tribunal de Grande Instance de Lille (Tribunal de Primera Instància de Lille, a França) l'encarregat d'interposar la petició de decisió prejudicial amb dues preguntes.

23. Llei 2014-1104, d'1 d'octubre de 2014, relativa als taxis i als vehicles de transport amb conductor (*Journal Officiel de la République Française*, 2 d'octubre de 2014, p. 15938).

24. Els punts 2-9 de l'article esmentat del Codi penal francès estableixen les diferents sancions que poden imposar-se a les persones jurídiques per la comissió de delictes greus o menys greus quan així ho estableixin les normes, com és el cas.

25. Els altres dos delictes pels quals Uber France va ser enjudiciada són el delicte de pràctica comercial enganyosa, pel qual va ser condemnada, i el delicte de complicitat en l'exercici il·legal de la professió de taxista, pel qual va resultar absolta.

virtut de l'article 8 de la Directiva 98/34, o com un servei de transport, que es troba exclòs de l'àmbit d'aplicació de l'article 2.2d de la Directiva 2006/123, com ja hem vist.

La Sala parteix de les consideracions que va expressar en el cas Asociación Profesional Élite Taxi, ja analitzat, i reproduïx que «aquest servei d'intermediació formava part integrant d'un servei global l'element principal del qual era un servei de transport», raó per la qual no ha de qualificar-se com a SSI, d'acord amb l'article 1.2 de la Directiva 98/34, sinó com a *servei en l'àmbit dels transports*, en virtut de l'article 2.2d de la Directiva 2006/123.

El mateix s'ha de predicar del servei d'intermediació d'Uber France (§ 24), sens perjudici de la comprovació que correspon a l'òrgan remitent, circumstància que en qualsevol cas no modifica l'exclusió de l'activitat de l'àmbit d'aplicació de la Directiva 2006/123 (§ 25). Per tot plegat, una norma interna que tipifica l'activitat d'intermediació consistent a organitzar un sistema de connexió de clients i persones que efectuen prestacions de transport per carretera a títol oneros amb vehicles de menys de deu places, sense cap habilitació a aquest efecte, ha de referir-se a un servei en l'àmbit del transport (§ 27).

2.2. CONTRACTE DE TRANSPORT AERI

STJUE (SALA GRAN) DE 31 DE MAIG DE 2018, SOBRE EL CONCEPTE DE VOL AMB CONNEXIÓ DIRECTA FORA DE LA UNIÓ EUROPEA²⁶

El tribunal remitent²⁷ eleva una qüestió prejudicial amb l'objecte de determinar l'aplicabilitat de l'article 2 del Reglament 261/2004,²⁸ que defineix un seguit de conceptes en matèria de transport aeri de passatgers. El litigi principal té lloc entre la Sra. W., una usuària europea, i la companyia aèria Royal Air Maroc en el context d'un contracte de transport aeri que ambdues parts van concloure i consistent en un desplaçament des de Berlín (Alemanya) fins a Agadir (Marroc), amb la previsió d'una escala amb canvi d'aeronau a Casablanca (Marroc).

26. STJUE (Sala Vuitena) de 31 de maig de 2018, assumpte C-537/17, Claudia Wegener contra Royal Air Maroc, SA.

27. En aquest cas, l'òrgan remitent davant del qual va desenvolupar-se el litigi principal és el Landgericht Berlin (Tribunal Regional Civil i Penal de Berlín), que va plantejar una sola qüestió a la petició de decisió prejudicial.

28. Reglament (CE) 261/2004 del Parlament Europeu i del Consell, d'11 de febrer de 2004, pel qual s'estableixen normes comunes sobre compensació i assistència als passatgers aeris en cas de denegació d'embarcament i de cancel·lació o gran retard dels vols, i es deroga el Reglament (CEE) 295/91 (DOCE L 046, de 17 de febrer de 2004, p. 1-8).

Els fets rellevants van succeir de la manera següent: la Sra. W. va rebre la confirmació de la seva reserva, va facturar l'equipatge a l'aeroport de Berlín i va embarcar-se a l'aeronau de Royal Air Maroc amb destinació a Casablanca, que va envolar-se amb retard. En arribar a Casablanca, la Sra. W. es va presentar per a l'embarcament a la nova aeronau amb destinació a Agadir, però la línia aèria l'hi va denegar amb l'excusa que el seient s'havia reassignat a un altre passatger. Finalment, la usuària va embarcar-se en una altra aeronau de Royal Air Maroc i va arribar a la destinació final amb quatre hores de retard. La Sra. W. va sol·licitar una compensació pel retard, però la línia aèria s'hi va negar.

En particular, es tracta de determinar l'abast de la lletra *b* de l'article 2 del Reglament 261/2004, sobre el concepte de *destinació final*,²⁹ així com el de l'article 3, sobre l'aplicabilitat subjectiva de l'instrument europeu al cas concret,³⁰ en el sentit de si té la condició de *vol* l'operació de transport d'un transportista aeri amb interrupcions programades (escales) que tenen lloc fora del territori de la Unió Europea i que inclouen un canvi d'aeronau. Així, tenint en compte que el transport està format per dos vols, el primer dels quals té origen en un aeroport situat en un territori d'un estat membre i el segon té origen i arribada en aeroports situats fora de la Unió Europea, ha de valorar-se si tots dos vols constitueixen un conjunt únic o si, per contra, el segon dels vols constitueix una operació separada de transport. La diferència determinarà l'aplicació o no del Reglament i, en conseqüència i respectivament, l'exigibilitat o no del dret de compensació.

La interpretació de la Sala assumeix el concepte de *destinació final* que preveu l'article 2*b* del Reglament 261/2004, interpretat en el passat,³¹ i que l'expressió «darrer vol» permet entendre que un *vol amb connexió directa* «pressuposa l'existència de dos o més vols que formen un conjunt a l'efecte del dret dels passatgers a la compensació establerta al reglament» (§ 18), fet que concorre si els vols són objecte d'una reserva única (§ 19). Per això, una operació de transport com ara la controvertida constitueix en conjunt un vol amb connexió directa (§ 20), sense que el canvi d'aeronau incideixi en aquesta qualificació (§ 23). Per tant, el transport efectuat està comprès en l'àmbit de

29. El concepte de *destinació final* que preveu el Reglament és el següent: «[...] la destinació que figura al bitllet presentat al taulell de facturació o, en cas de vols amb connexió directa, la destinació que es correspon amb el darrer vol [...]».

30. L'article 3.1 del Reglament en limita l'àmbit d'aplicació subjectiu «a) als passatgers que parteixin d'un aeroport situat al territori d'un estat membre subjecte a les disposicions del Tractat [TCE, citat]; b) als passatgers que parteixin d'un aeroport situat en un tercer país amb destinació a un altre país situat al territori d'un estat membre subjecte a les disposicions del Tractat [TCE, citat], tret que gaudeixin de beneficis o compensació i d'assistència en aquell país, quan el transportista aeri encarregat d'efectuar el vol en qüestió sigui un transportista comunitari».

31. Com ara en la STJUE (Sala Gran) de 26 de febrer de 2013, assumpte C-11/11, Air France contra Heinz-Gerke Folkerts.

l'article 3.1*a* del Reglament, fet que n'habilita l'aplicació al cas concret i, consegüentment, l'exigibilitat del dret de compensació de la usuària (§ 24).